

Skriftliga hot mot en vårdnadshavare har inte ansetts vara ett sådant förhållande i hemmet som är grund för vård enligt LVU.

Lagrum:

2 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Ordföranden i Socialnämnden i Kiruna kommun beslutade den 15 februari 2013 med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, att omedelbart omhänderta Al-Mamon (född 2003), Hanen (född 1996), Mahmud (född 2006) och Maream (född 2000). Besluten underställdes Förvaltningsrättens i Luleå prövning och fastställdes av förvaltningsrätten den 28 februari 2013.

Socialnämnden ansökte hos förvaltningsrätten om att Al-Mamon, Hanen, Mahmud och Maream skulle beredas vård enligt 2 § LVU och yrkade att förvaltningsrätten skulle förordna om omedelbar verkställighet. Socialnämnden bedömde att det fanns påtaglig risk att barnens hälsa och utveckling skulle skadas på grund av förhållanden som enligt 2 § LVU kunde anses utgöra annat förhållande i hemmet. Socialnämnden återopade nämndens utredning i ärendet. Av nämndens ansökningar framgick bl.a. följande. Åtgärderna avser fyra av S.M:s och J.A:s barn, det äldsta fött 1996 och det yngsta 2006. Familjen, som vistats i Sverige sedan 2009, har utvisats till Irak men besluten har inte verkställts. S.M. och J.A. skildes 2010. De fyra barnen har bott hos modern. Eftersom S.M. på grund av psykiska problem inte kunde tillgodose barnens behov fullt ut beviljade socialnämnden hjälpinsatser i hemmet mellan november 2010 och januari 2011. Insatserna bedömdes dock som otillräckliga och socialnämnden beslutade att placera henne och barnen på ett HVB-hem i södra Sverige. Fadern, J.A., och en vuxen son bodde kvar i Kiruna. Sedan de yngre barnen placerades i januari 2011 har fadern besökt dem vid två tillfällen. S.M. och hennes ursprungsfamilj hade i april 2012 blivit hotade per brev av "Islamiska motståndet, sanningens trupper i Irak". Enligt brevet skulle den "militära säkerhetsavdelningen" avrätta familjen var familjemedlemmarna än befann sig. S.M:s namn fanns med på listan över personer som skulle avrättas. Hon anmälde verkställighetshinder hos Migrationsverket. I februari 2013 informerade föreståndaren för HVB-hemmet socialtjänsten om att S.M. fått ett paket från Irak. Det innehöll dokument skrivna på arabiska. Dokumenten var undertecknade av överhuvuden, ledare och medlemmar i en klan som med samtycke av hennes bröder beslutat att förklara henne fredlös. Enligt dokumenten är det "en plikt för alla poliser och alla klanens söner att döda denna konvertit varhelst hon befinner sig, oavsett omständigheterna. Detta är islams lag och vår klantradition." Händelsen polisanmäldes samma dag. Polisen gjorde inledningsvis, efter kontakt med säkerhetspolisen, bedömningen att hotbilden var mycket allvarlig. Vid tiden för ansökningarna bekräftade polisen att klanen och hoten fanns men uppgav att det inte fanns några misstänkta personer. Hotbilden beträffande S.M. ansågs inte allvarlig så länge inte hennes och barnens vistelseort röjdes.

Hon avråddes starkt från att ha kontakt med barnens far eller den vuxne sonen eftersom det var oklart vilken roll de hade i förhållande till klanen. Polisen avsåg inte att göra något mer i ärendet.

Fadern J.A. bestred socialnämndens ansökan och anförde bl.a. att han samtyckte till att barnen placerades på ett HVB-hem tillsammans med modern, dock ansåg han att han hade rätt att träffa sina barn.

Modern S.M. och de ungas offentliga biträde medgav ansökningen och framhöll att det var av yttersta vikt att barnen och modern fick vara tillsammans.

Förvaltningsrätten höll muntlig förhandling inom stängda dörrar. Vid förhandlingen förnekade J.A. att han hade någon del i hoten mot S.M. Han framhöll även att han inte kände till hoten innan barnen omhändertogs. Han vitsordade att han kan ha lämnat ut S.M:s telefonnummer och adress till sin bror i hemlandet för att denne ville kontakta barnen.

Förvaltningsrätten i Luleå (2013-04-05, ordförande Hirvelä) yttrade, efter att ha redogjort för tillämpliga bestämmelser i LVU samt vissa förarbetsuttalanden: Förvaltningsrätten gör följande bedömning. – LVU är en lag vars syfte är att med beaktande av rättssäkerhetens krav ge barn och ungdomar skydd i särskilt riskfyllda och utsatta situationer. Lagstiftningens intention är att skydda barn och ungdom även mot sådana förhållanden som är att hänföra till hemmet, om dessa förhållanden kan medföra en påtaglig risk för skador för de unga. Vid ingripande enligt denna skyddslagstiftning är alltså den unges behov av skydd det primära. – Enligt förvaltningsrättens mening har i målet inte framkommit annat än att J.A. och S.M. ur var sin utgångspunkt har viljan att se till sina barns bästa och att ge dem trygga levnadsförhållanden och god uppfostran. Förvaltningsrätten konstaterar dock att det som framgår av socialnämndens utredning ger vid handen att de i nuläget föreliggande komplexa förhållanden är av den art att det får anses att det finns skäl för antagande att det i nuläget finns en påtaglig risk för att barnens hälsa eller utveckling skadas på grund av förhållanden som i nuläget får anses vara hänförliga till hemmet i den mening som avses i 2 § LVU. – Enligt förvaltningsrättens mening framstår den vård som socialnämnden planerat om hur barnens behov för närvarande kan tillgodoses överensstämmande med vad som är bäst för barnen. Vid dessa förhållanden anser förvaltningsrätten att det i nuläget föreligger förutsättningar för att ge Al-Mamon, Hanen, Mahmud och Maream vård utom hemmet i enlighet med socialnämndens vårdplan. J.A. samtycker inte till hela vårdplanen. Enligt förvaltningsrättens mening måste vårdplanen i dess helhet i nuläget anses nödvändig och de åtgärder J.A. samtycker till kan för närvarande inte anses tillräckliga för att tillförsäkra barnens skyddsbehov. Förvaltningsrätten finner således, även med beaktande av de krav på en ingående individuell bedömning som föreligger vid varje ifrågasatt omhändertagande, att det för närvarande är nödvändigt att förordna om vård enligt LVU beträffande Al-Mamon, Hanen, Mahmud och Maream. Socialnämndens ansökan ska därför

bifallas och förvaltningsrättens beslut om vård ska gälla omedelbart. Det ankommer i första hand på socialnämnden att handlägga frågan om J.A:s önskemål om att få träffa sina barn. – Förvaltningsrätten bifaller socialnämndens ansökan och beslutar att Al-Mamon, Hanen, Mahmud och Maream ska beredas vård enligt 2 § LVU. Förvaltningsrättens dom i denna del gäller omedelbart.

J.A. överklagade förvaltningsrättens dom och yrkade att kammarrätten, med ändring av domen, skulle lämna socialnämndens ansökan om vård av barnen Hanen, Maream, Al-Mamon och Mahmud utan bifall.

Socialnämnden bestred ändring av den överklagade domen.

S.M. och de ungas offentliga biträde bestred bifall till överklagandet.

Kammarrätten höll muntlig förhandling i målet inom stängda dörrar.

Kammarrätten i Sundsvall (2013-06-18, Sjödin, Eberstein, referent, Ericsson samt nämndemännen Bucht och Kroon) yttrade: Till stöd för sin talan anför J.A. i kammarrätten i huvudsak samma omständigheter som antecknats i förvaltningsrättens dom med bl.a. följande tillägg. Han anser att hotet från klanen är allvarligt främst om modern och barnen återvänder till Irak men även om de bor kvar i Sverige. Eftersom han inte har något med hotet att göra kräver han att han får rätt till umgänge med barnen och att moderns och barnens adress lämnas ut till honom och till familjens äldste son. Eftersom han samtycker till att de ska vara placerade tillsammans med modern saknas förutsättningar att besluta om vård med stöd av LVU. – Till stöd för sin inställning hänför sig socialnämnden till utredningen i målet och tillägger bl.a. följande. Nämnden arbetar med utgångspunkten att modern och barnen även fortsättningsvis ska vara placerade tillsammans. Vad gäller hotet har det inte framkommit något nytt. Hotbilden och rekommendationen från polisen kvarstår därför. – Till stöd för sin inställning hänvisar S.M. till vad som anförts från socialnämndens sida och tillägger bl.a. följande. Innehållet i hotbrevet är förfärligt. Hotet fick hon tre veckor efter det att hon bytt telefonnummer. Någon i familjen bör därför vara inblandad i att klanen fick tillgång till det. – Till stöd för de ungas inställning anför deras offentliga biträde bl.a. följande. Något nytt har inte framkommit i kammarrätten. Hotbilden kvarstår således mot dem. Det kan inte uteslutas att J.A. kan ha medverkat till att S.M:s telefonnummer lämnades ut. Överklagandet bör därför inte bifallas. – Kammarrätten gör följande bedömning. – Varken vad som framkommit vid kammarrättens muntliga förhandling eller vad som i övrigt förekommit i målet föranleder kammarrätten till någon annan bedömning än den förvaltningsrätten gjort. Överklagandet ska därför avslås. – Kammarrätten avslår överklagandet.

J.A. överklagade kammarrättens dom och yrkade att Högsta förvaltningsdomstolen med ändring av domen skulle lämna

socialnämndens ansökningar om vård utan bifall. Han anförde att domstolarna i det goda syftet att skydda barnen och i brist på andra alternativ har utvidgat tillämpningen av LVU på ett sätt som måste ifrågasättas.

Socialnämnden bestred ändring och anförde att behovet av vård enligt LVU kvarstod.

S.M., Hanen, Maream, Al-Mamon och Mahmod bestred ändring.

Högsta förvaltningsdomstolen (2014-04-11, Jermsten, Almgren, Brickman, Silfverberg, Bull) yttrade, efter att inledningsvis ha antecknat vad som framgick av socialnämndens ansökningar samt vad J.A. anförde vid förvaltningsrättens muntliga förhandling bl.a. om hoten mot S.M.:

Skälen för avgörandet

Rättslig reglering m.m.

Enligt 1 § andra stycket LVU ska den som är under 18 år beredas vård enligt lagen om någon av de situationer som anges i bl.a. 2 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vård ska enligt 2 § beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.

Av förarbetena till LVU framgår att uppräknningen av situationer som omfattas av 2 § inte är uttömmande. Hänvisningen till ”något annat förhållande i hemmet” har gjorts för att täcka alla de situationer i hemmet som kan medföra att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Uttrycket avser bl.a. fall då missförhållanden i hemmet inte i första hand beror på vårdnadshavaren själv utan t.ex. en sambo till denne, när en förälder inte alls knyter an till sitt barn eller där föräldern lever i en sjuklig symbios med barnet. Med ”hemmet” menas både föräldrahemmet och annat hem där den unge stadigvarande vistas men det har också en abstrakt betydelse. Hemmet kan alltså avse inte bara bostaden utan alla de situationer då barnet direkt eller indirekt står under vårdnadshavarens eller annan fostrares inflytande (prop. 1989/90:28 s. 65 och 108).

Regler till skydd för personer som är utsatta för hot finns i bl.a. lagen (1988:688) om kontaktförbud, folkbokföringslagen (1991:481), lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter samt socialtjänstlagen (2001:453).

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Socialnämnden beslutade efter hotet 2013 att omedelbart omhänderta barnen enligt LVU samt flytta dem och S.M. till annan adress. För att

garantera barnens säkerhet beslutade nämnden också att barnens vistelseort inte skulle röjas för fadern enligt 14 § andra stycket LVU. Socialnämnden framhöll att det fram till dess att det inte råder någon som helst oklarhet gällande faderns roll och koppling till klanen som står bakom hotet så kan man inte bortse från att en hotbild föreligger.

Bestämmelsen i 2 § LVU syftar till att ge de sociala myndigheterna rättsliga förutsättningar för att skydda barn från faror eller missförhållanden som en vårdnadshavare eller annan i barnens närhet orsakar. De hotelser som har riktats mot S.M. kan inte anses utgöra ett förhållande i hemmet i den mening som avses i LVU. Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver underinstansernas domar och avslår Socialnämnden i Kiruna kommuns ansökningar om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Mål nr 5069-13, föredragande Emina Fazlic

Litteratur: prop. 1989/90:28 s. 65 och 108; SOU 2010:29 s. 145 f.